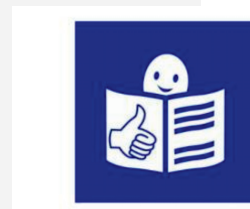
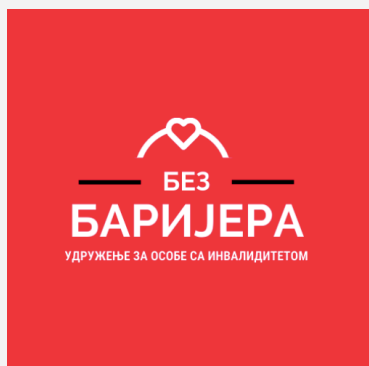

Република Србија
Министарство за рад, запошљавање,
борачка и социјална питања

#СРБИЈАБЕЗБАРИЈЕРА

Реализацију пројекта подржао је Сектор за заштиту особа
са инвалидитетом Министарства за рад, запошљавање,
борачка и социјална питања

УНИВЕРЗАЛНИ ДИЗАЈН ДИЗАЈН ЗА СВЕ

КОНВЕНЦИЈА УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА О ПРАВИМА ОСОБА СА ИНВАЛИДИТЕТОМ

Члан 2. Дефиниције

“Универзални дизајн” представља дизајнирање производа, окружења, програма и услуга тако да сва лица могу у највећој могућој мери да их користе без додатних адаптација. “Универзални дизајн” не искључује постојање средстава асистенције и помагала за одређене категорије особа са инвалидитетом кад су им таква средства потребна.

ИСТОРИЈА УНИВЕРЗАЛНОГ ДИЗАЈНА

Универзални дизајн је термин који је сковао архитекта Роналд Мејс (Ronald Mace) који је желео да се фокусира на приступачно становање са универзалним дизајном. Мејс се залагао за поштовање стандарда приступачности у изградњи у Сједињеним државама. Мејсов израз "универзални дизајн" представља пример свеобухватне филозофије дизајна без препрека.

Ronald Mace (1940-1998.)

Мејс је рођен у Њу Џерсију и као дете је оболео од дечије парализе. Као студент на Школи дизајна Универзитета Северне Каролине, Мејс је наишао на препреке као корисник инвалидских колицима. Мејс је постао активиста за изградњу приступачне средине због неприступачности многих објеката на које је наишао. Учествовао је у доношењу поглавља 11X у Северној Каролини, првог прописа из области изградње у Сједињеним Државама који је фокусиран на приступачност. Поглавље 11X Северне Каролине постало је модел за друге државе. Ово је такође утицало на савезно законодавство које забрањује дискриминацију особа са инвалидитетом. Захтеви су били укључени у Закон о изменама и допунама о праведном становању из 1988. и у Закон о Американцима са инвалидитетом (Disabilities Act) из 1990. године. Мејс је 1985. године упозорио да Универзални дизајн треба да буде *„дизајн производа и окружења који ће бити употребљив од стране свих људи, у највећој могућој мери, без потребе за прилагођавањем или специјализованим дизајном“* (Maisel & Ranahan), углавном из потребе да се преиспитају постојећи закони како би се обезбедила употребљивост од стране особа са инвалидитетом. Принципи универзалног дизајна су развијени у Центру за универзални дизајн, на Државном универзитету Северне Каролине 1997. године.

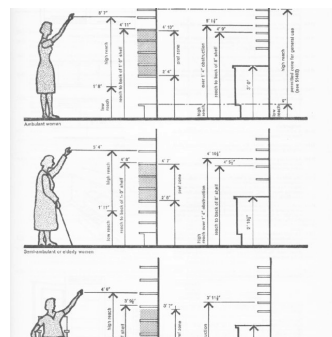
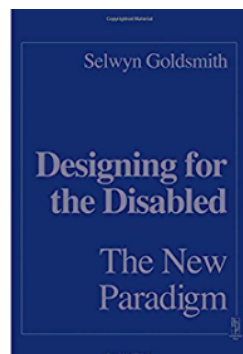
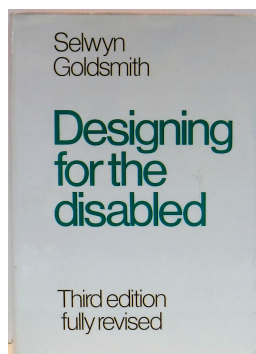
Концепт Универзалног дизајна приписује се Мејсу, али Селвин Голдсмит (Selwyn Goldsmith) из Уједињеног Краљевства је тај који је допринео идеји „спуштање ивичњака“. Голдсмит је, након консултација са преко 200 корисника инвалидских колица, осмислио „спуштање ивичњака“ раних 1960. Град Норвич у Уједињеном Краљевству био је први град који је спустио ивичњаке на различитим раскрсницама. Данас су спуштени ивичњаци уобичајена пракса широм света.

Законодавство о приступачности као што је Закон о архитектонским баријерама (1968. год.), Члан 504 Закона о рехабилитацији из 1973. године, измене и допуне Закона о праведном становању (1988. год.) и Закон о Американцима са инвалидитетом (1990. год.) успоставили су минималне услове за заштиту особа са инвалидитетом од дискриминације. Међутим, универзални дизајн се фокусирао на то да окружење учини доступнијим за све, јер сви постојећи прописи нису били довољна гаранција за то.

Selwyn Goldsmith (1932-2011.)

Селвин Голдсмит који је оболео од церебралне парализе био је аутор Пројекта за особе са инвалидитетом (1963. год.), свеобухватног приручника за архитектонско планирање који даје смернице за приступ особама са инвалидитетом објектима и зградама.

Књиге које је написао постале су стандардни текстови за дизајнере и архитекте.

СЕДАМ ПРИНЦИПА УНИВЕРЗАЛНОГ ДИЗАЈНА

Универзални дизајн је настао из концепта дизајна без препрека унутар изграђеног окружења, преко приступа дизајна у свим стварима за све људе. Овај приступ универзалног дизајна тренутно је прихваћен од стране ширег покрета за приступачност. Фокус се проширио и на употребу асистивних технологија.

Седам принципа универзалног дизајна развила је 1997. године радна група архитеката, дизајнера производа, инжењера и истраживача дизајна животне средине, коју је предводио Роналд Мејс са Државног универзитета Северне Каролине. Сврха принципа је да усмеравају дизајн окружења, производа и комуникација.

Принцип 1: Праведна употреба

Принцип 2: Флексибилност у употреби

Принцип 3: Једноставна и интуитивна употреба

Принцип 4: Уочљиве информације

Принцип 5: Толеранција грешке

Принцип 6: Низак физички напор

Принцип 7: Величина и простор за приступ и употребу

Принцип 1: Праведна употреба

Универзални дизајн је користан и погодан за људе са различитим способностима

Смернице:

- 1а. Обезбедити иста средства коришћења за све кориснике: идентична кад год је то могуће; еквивалентно када није.
- 1б. Избегавајте одвајање или стигматизацију корисника.
- 1ц. Одредбе о приватности, сигурности и безбедности треба да буду подједнако доступне свим корисницима.
- 1д. Учините дизајн привлачним за све кориснике.

Принцип 2: Флексибилност у употреби

Универзални дизајн прилагођава широк спектар индивидуалних преференција и способности

Смернице:

- 2а. Омогућите избор у методама употребе.
- 2б. Прилагодите приступ и употребу деснорукима и/или леворукима.
- 2ц. Олакшајте корисникову тачност и прецизност.
- 2д. Обезбедите прилагодљивост корисниковом темпу.

Принцип 3: Једноставна и интуитивна употреба

Коришћење универзалног дизајна је лако разумљиво, без обзира на корисничко искуство, знање, језичке вештине или тренутни ниво концентрације.

Смернице:

- 3а. Уклоните непотребну сложеност.
- 3б. Будите у складу са очекивањима и интуицијом корисника.
- 3ц. Прилагодите широк спектар писмености и језичких вештина.
- 3д. Распоредите информације у складу са њиховом важношћу.
- 3е. Обезбедите ефикасне савете и повратне информације током и након завршетка задатка.

Принцип 4: Уочљиве информације

Универзални дизајн ефикасно преноси потребне информације кориснику без обзира на услове окружења или сензорне способности корисника

Смернице:

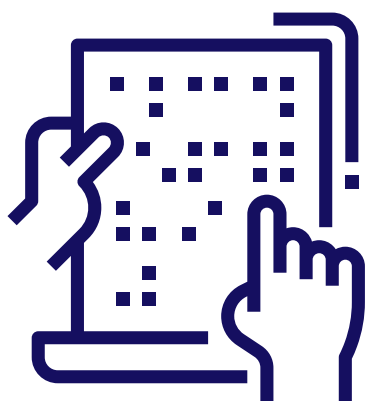
- 4а. Користите различите начине (сликовни, вербални, тактилни) за представљање битних информација.
- 4б. Обезбедите адекватан контраст између битних информација и њиховог окружења.
- 4ц. Максимизирајте „читљивост“ битних информација.
- 4д. Олакшајте давање инструкција или упутстава.
- 4е. Обезбедите компатибилност са различитим техникама или уређајима које користе људи са сензорним ограничењима.

Принцип 5: Толеранција грешке

Универзални дизајн минимизира опасности и штетне последице случајних или ненамерних радњи

Смернице:

- 5а. Распоредите елементе тако да минимизирате опасности и грешке: елементи који се најчешће користе - најприступачнији; опасни елементи елиминисани, изоловани или заштићени.
- 5б. Обезбедите упозорења о опасностима и грешкама.
- 5ц. Омогућите сигурносне функције.

Принцип 6: Низак физички напор

Универзални дизајн се може користити ефикасно и удобно и са минималним замором

Смернице:

- 6а. Дозволите кориснику да задржи неутралан положај тела.
- 6б. Користите разумне оперативне снаге.
- 6ц. Минимизирајте радње које се понављају.
- 6д. Смањите континуирани физички напор.

Принцип 7: Величина и простор за приступ и употребу

Обезбеђена је одговарајућа величина и простор за приступ, досег, манипулацију и употребу без обзира на величину тела, држање или покретљивост корисника.

Смернице:

- 7а. Омогућите јасну видљивост важним елементима за сваког корисника који седи или стоји.
- 7б. Учините дохват свих компоненти удобним за сваког седећег или стојећег корисника.
- 7ц. Прилагодите варијације у величини шаке и дршке.
- 7д. Обезбедите адекватан простор за коришћење помоћних уређаја или персоналне асистенције.

ПРИМЕРИ ПРИМЕНЕ УНИВЕРЗАЛНОГ ДИЗАЈНА

Куће за становање урађене по принципима универзалног дизајна

Радни простор

ПРИМЕРИ ПРИМЕНЕ УНИВЕРЗАЛНОГ ДИЗАЈНА

ПАРКОВИ

ПРИМЕРИ ПРИМЕНЕ УНИВЕРЗАЛНОГ ДИЗАЈНА

ПАРКИНГ МЕСТА

Важно је да паркинг места за особе са инвалидитетом буде довољно и да су урађена по прописаним стандардима.

ПРИМЕРИ ПРИМЕНЕ УНИВЕРЗАЛНОГ ДИЗАЈНА

Циљ универзалног дизајна у учењу је да се примењују различите методе подучавања како би се уклониле препреке приликом учења, а ученицима пружиле једнаке прилике да постигну успех.

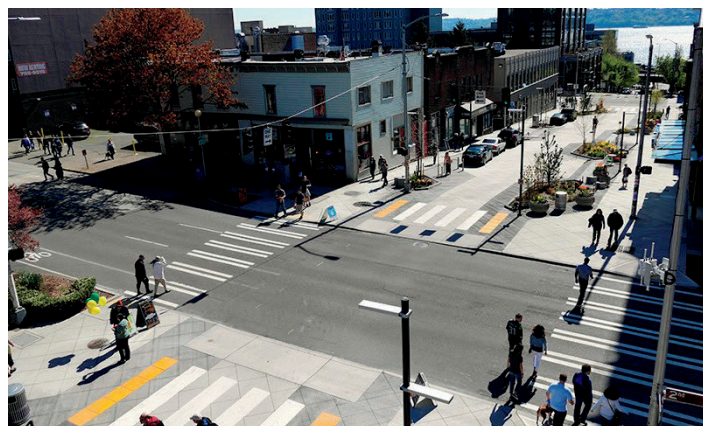
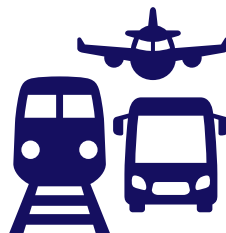
Реч је о флексибилном приступу и прилагођавању према сваком појединачном ученику, његовим могућностима и потребама.

ПРИМЕРИ ПРИМЕНЕ УНИВЕРЗАЛНОГ ДИЗАЈНА

РАСКРСНИЦЕ И ГРАДСКИ ПРЕВОЗ

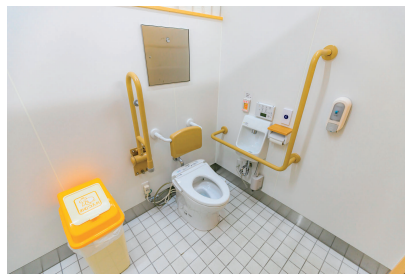

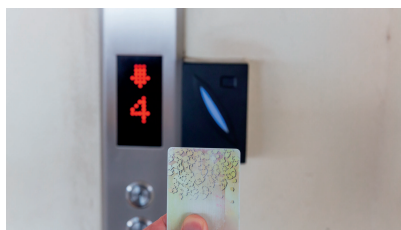
ПРИМЕРИ ПРИМЕНЕ УНИВЕРЗАЛНОГ ДИЗАЈНА

ПРИСТУПАЧНИ ТОАЛЕТИ НА ЈАВНИМ МЕСТИМА

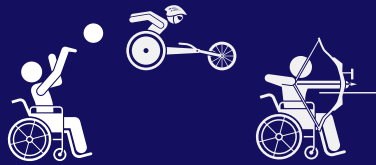

ПРИСТУПАЧНИ ЛИФТОВИ

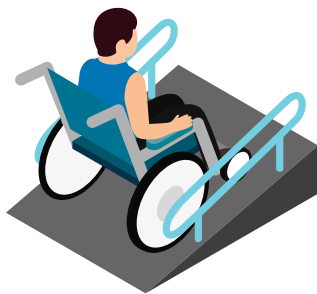
**СПОРТ
БЕЗ БАРИЈЕРА**

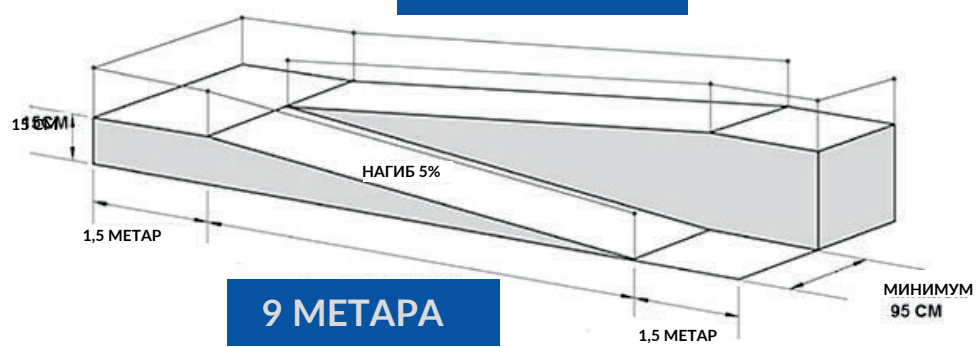

ПРИМЕРИ ПРИМЕНЕ УНИВЕРЗАЛНОГ ДИЗАЈНА

Пример платформи и рампи

РАМПА

Насеље "Милева Анштајн" на Новом Београду је добар пример примене универзалног дизајна. Правилно постављене рампе у складу са стандардима, довољан број паркинг места, спуштени ивичњаци итд, олакшавају свакодневни живот СВИМА, мајкама са децом, старим људима, особама са инвалидитетом...

Град Нови Сад пример је добре праксе у стратешком приступу решавању проблематике приступачности који је подразумевао укључивање већег броја актера, проналажење одговарајућих решења, едукацију заједнице и стручних служби (Скупштина града је 2012. године усвојила Стратегију приступачности Града Новог Сада за период од 2012-2018. године). Кроз Програм обнове и унапређења објеката јавне намене у јавној својини у сектору образовања, здравства, социјалне заштите и спорта, који је 2016. године покренула Влада а који заједно са локалним самоуправама спроводи Канцеларија за управљање јавним улагањима, спроведена је реконструкција више од 500 објеката уз поштовање стандарда приступачности на основу стандардизоване процедуре припреме и реализације пројеката. ...

10. ВАЖНИХ СТВАРИ КОЈЕ ТРЕБА ЗНАТИ О УНИВЕРЗАЛНОМ ДИЗАЈНУ

1: Универзални дизајн настоји да побољша оригинални концепт дизајна чинећи га инклузивнијим

Универзални дизајн промовише што је могуће инклузивнији дизајн. Међутим, функције које побољшавају приступ или коришћење од стране неких људи, не би требало да ометају или умањују корисничко искуство за друге.

2: Универзално дизајнирани производи могу имати високу естетску вредност

Не гарантује се да ће производ који је дизајниран само за функцију бити и привлачан. Универзални дизајн има за циљ да максимизира доступност и употребљивост производа, тако да је функционалност важна. Али универзални дизајн није дизајн заснован само на функционалности. Дизајнер такође мора да схвати да на употребљивост производа може утицати и његов изглед.

Ефекат естетске употребљивости сугерише да људи теже да пронађу дизајн који је истовремено и лак за употребу и који изгледа лако за употребу.

3: Универзални дизајн је много више од новог тренда дизајна

Универзални дизајн није стил дизајна или тренд. Уместо тога, то је приступ дизајнирању који се може применити на било који стил дизајна или тренд. То је оријентација на било који процес дизајна који почиње сагледавањем потреба корисника. Мода, стил и лични укус и даље могу утицати на изглед приступачног и употребљивог производа.

4: Универзални дизајн нема за циљ да замени дизајн производа усмерених на одређена тржишта

Универзални дизајн нема за циљ да замени производе који су тренутно доступни на тржишту. Приступ универзалног дизајна неће негативно утицати на дизајне намењене одређеној демографској групи (на пример, дизајне намењене тинејџерима). Напротив, могло би да обезбеди да су ови производи дизајнирани да буду што је могуће доступнији и употребљивији за циљно тржиште на које су усмерени.

5: Универзални дизајн није синоним за усклађеност са приступачним стандардима дизајна

Термин универзални дизајн је погрешно коришћен као синоним за усклађеност са стандардима приступачног дизајна. Закони из области антидискриминације забрањују дискриминацију на основу инвалидитета. Приступачни стандарди дизајна промовишу усклађеност са овим законодавством, дајући дизајнерима спецификације и минималне захтеве којих се морају поштовати.

Универзални дизајн није применљив само на потребе особа са инвалидитетом, већ на све, без обзира на године, способности или друге личне карактеристике. Универзални дизајн није листа спецификација; то је приступ дизајну који узима у обзир различите способности корисника.

6: Универзални дизајн користи свим људима, не само старијим особама и особама са инвалидитетом

Приступ универзалног дизајна има за циљ да обезбеди дизајн који узима у обзир различите физичке, бихевиоралне и друге факторе. Узима у обзир и то што у неком тренутку свака особа може да доживи одређени облик ограничења у способностима. Међутим, треба додати да ће потенцијално и особа која не доживи инвалидитет или неко тренутно ограничење у способностима током свог живота такође имати користи, у најмању руку, од позитивног корисничког искуства једноставног и интуитивног дизајна.

7: Универзални дизајн може да уради било који дизајнер, а не само стручњаци

Универзални дизајн није нужно специјализовани предмет. Истина, може га применити било који дизајнер. Први корак је усвајање приступа дизајнирању усмереног на корисника или на особу. Ово захтева свест и уважавање различитих способности људи.

8: Универзални дизајн треба да буде интегрисан у целом процесу пројектовања

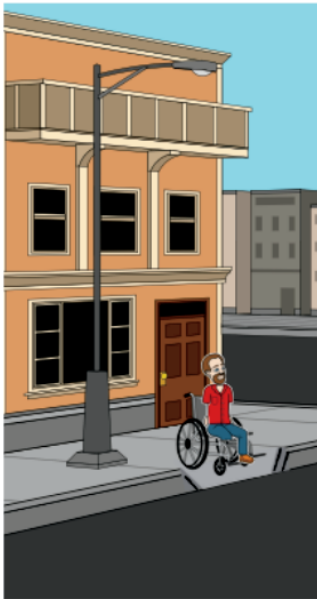
Универзални дизајн није додатни приступ дизајну. Не може се ефикасно применити на крају процеса пројектовања. Требало би да буде интегрисан у процес пројектовања од самог почетка.

9: Универзални дизајн није само „једна величина за све“

Циљ је да се свима пруже иста (или еквивалентна) искуства, активности и услуге. Дизајнери треба да теже креирању дизајна који не искључује или раздваја.

10: Универзални дизајн је процес

Универзални дизајн је процес, а не резултат. Не претпоставља се нити се очекује да ће 100% универзално решење бити постигнуто, или достижно, за било који дати дизајн. Универзални дизајн би требало да буде циљ који дизајнер тежи да постигне.

ЗАКЉУЧАК

Поред законског оквира и прописа из области приступачности, потребно је стално утицати на подизање свести шире и стручне јавности о важности и неопходности примене универзалног дизајна у планирању и пројектовању како би простори и објекти који се свакодневно користе били прилагођени и подједнако доступни свим корисницима.

На основу препорука Комитета за права особа са инвалидитетом, након разматрања Иницијалног извештаја о спровођењу Конвенције о правима особа са инвалидитетом у Србији, као и после анализе алтернативних извештаја Националне организације особа са инвалидитетом Србије (НООИС-а, у сарадњи са Центром за самостални живот особа са инвалидитетом Србије – ЦСЖ), канцеларије Заштитника грађана и извештаја из сенке других организација цивилног друштва и дијалога са државном делегацијом Србије, Комитет је усвојио Закључне опсервације са 32 оперативне препоруке које је упутио Србији 21. априла 2016. год, од којих се једна односи и на област - приступачност.

Комитет је препоручио Србији да развије свеобухватан план за обезбеђивање приступачности и за отклањање постојећих баријера, промовише универзални дизајн и приступачност за све објекте, јавне сервисе и јавни превоз, као и информације и комуникације (препука из параграфа 18 Закључних опсервација). Апострофирао је јачање система надзора и поштравање санкција за случај непоштовања стандарда приступачности, развијање базе података о приступачности, повећање броја садржаја са титловима и преводом на знаковни језик у медијима.

**ЦИЉ УНИВЕРЗАЛНОГ ДИЗАЈНА ЈЕ СВЕТ БЕЗ БАРИЈЕРА,
ГДЕ ЈЕ СВЕ ДОСТУПНО СВИМА!**

Извори

Публикације:

- Инклузивни дизајн: Имплементација и евалуација, аутори Maisel, J. Steinfeld, E. Basnak, M. Smith, K. Tauke, M.B. Oxfordshire, UK: Routledge, 2018.
- Универзални дизајн: стварање инклузивног окружења, аутор Steinfeld, E. и Maisel, J. Hoboken, NJ: Wiley, 2012.

Чланци:

- Еволуција универзалног дизајна: Концепт на добитку за све, Paul Simmons 01/27/2020.
- Центар за изврсност у универзалном дизајну, <https://universaldesign.ie/>
- Приступачност објеката и универзални дизајн – шта каже закон, а како је у пракси, Архитектура, Небојша Антешевић, 10.11.2021.

Илустрације и фотографије:

Canva про и лична архива удружења "Без баријера"

